

BEDEVAAART NAAR

Teun Juk

Oosterwijtwerd is een klein maar pittoresk dorpje in de gemeente Loppersum, in een streek die vanouds tot Fivelgo behoorde. De Dorpsweg is de centrale verkeersader en langs deze weg staan ook de kerk, de pastorie en het gebouwtje Rehoboth. Geen van deze gebouwen behoort nog tot de kerkelijke gemeente. De kerk is sinds 1979 in eigendom bij de Stichting Oude Groninger Kerken SOGK). Pastoraal gezien valt Oosterwijtwerd onder de Hervormde wijkgemeente Maarland, als onderdeel van de Protestantse gemeente Loppersum-Maarland. Deze wijkgemeente wil een plek zijn "waar mensen de zin van hun leven kunnen ontdekken op basis van de woorden van God zoals die via de Bijbel tot ons komen". Er vallen maar liefst acht kerken binnen het werkgebied van deze streekgemeente. Op een grijze zaterdag in december 2018 bracht ik een bezoek aan deze kerk om er te genieten van de stilte.

Bedevaart

In 1664 maakt de rondtrekkende pater Franciscus Mijleman melding van een bijzondere Maria-devotie in Oosterwijtwerd. Hij schreef: 'Daerom ick ende de mijne noch de manier hebben van aldaer passerende als bevaerd doende de Moeder Gods te groeten ende ijets van haer te verzoeken'. Hieruit valt op te maken dat er in de kerk of in een kapelletje daarbuiten een devotiebeeld moet hebben gestaan. Er was in de 16de eeuw zelfs een pelgrimhuis om onderdak te bieden aan pelgrims. Dit pelgrimshuis stond ten noorden van de kerk, de precieze locatie is onbekend. In 1664 was er alleen nog een ruïne van over. Mijleman schrijft ook dat de kerk op de naam van de heilige moeder Gods is gewijd. Er is echter ook een vermelding uit 1472 waar de parochie wordt vermeld als: "ecclesia S. Vincentii Osterwydwert", met andere woorden: de heilige Vincentius is de beschermheilige. Hoe het ook zij, de Mariaverering was in Oosterwijtwerd belangrijk. Er zal ongetwijfeld een altaar aan haar zijn gewijd en er zullen beelden van zowel de heilige Vincentius als de moeder Gods in de kerk hebben gestaan. De mensen zullen de heiligen op zijn Gronings hebben gegroet: Moi. Het begroeten van Maria kan ook vandaag de dag nog. In het koor van de kerk hangt namelijk een icoon, gemaakt in 2006 met daarop de Moeder Gods van de Tederheid. Een verbeelding van Maria en het kindje Jezus. De kerk wordt aangeduid als Mariakerk.

Maria en kind

Noordoostzijde Mariakerk Oosterwijtwerd

Voormalige pastorie

De verwondering

OOSTERWIJTWERD

Kerstgroep

In de kerk stond in een nis (de oude toegang) een kerstgroep (afb. 4). Als gevolg van de naderende avond scheen er door de grote vensters een bijzonder blauw licht in de kerk. Een Hemels licht. De blauwe gloed omvatte de kerstgroep in zijn geheel. Maria en een van de herders werden onzichtbaar gemaakt; alle aandacht kwam daardoor op kind. Alsof God wilde zeggen, het gaat om Hem, mijn enig geboren zoon. De kerstgroep is een achttal beelden die in de jaren 1955-56 gemaakt zijn door beeldend kunstenaar Pieter van Velzen (*1911, †1990) voor de Rooms-katholieke kerk in St. Nicolaasga. We zien Jozef en Maria en het kindje Jezus gelegen op het stro van een kribbe. Ook zien we drie herders, schapen en een ezel. Komt laten wij aanbidden, die Koning. Een aantal jaren geleden werd deze kerstgroep overbodig omdat de parochianen van St. Nicolaasga besloten hun oude gipsen kerstgroep, die jaarlijks in een stal in de tuin van Doniahiem werd geplaatst, terug te plaatsen in de kerk. Voor de buiten-kerststal daar werden nieuwe weersbestendige beelden gekocht. De kerstgroep van Van Velzen werd voor bruikleen (met de mogelijkheid van koop) aangeboden. De plaatselijke commissie in Oosterwijtwerd was onder de indruk van de zeggingskracht van de beelden. De kunstenaar zelf gaf de groep de naam ‘verwondering mee’. Zo keerde Maria met een heel gezelschap weer terug in de kerk. Komt verwondert u hier mensen.....

Oude kerk

Wanneer de kerk is gebouwd, weten we niet precies. Op het informatiebord bij de kerk wordt gesproken over de tweede helft van de 12de eeuw. Het is eenvoudige in baksteen opgetrokken zaalkerk met een inspringende halfronde apsis. Onderzoek heeft uitgewezen dat de eikenhouten kap uit omstreeks 1237 dateert. Er zijn nog eenentwintig spanten met resten van de oorspronkelijke telmerken te vinden. Ik vermoed daarom dat de kerk jonger is dan eerst werd gedacht en in het begin van de 13de eeuw zal zijn gebouwd. Oorspronkelijk had de kerk een losstaande zadeldakten. Deze stortte echter in 1665 in als gevolg van het langdurig luiden van de klok bij de dood van stadhouder Ernst Casimir. Er kwam een eenvoudige dakruiter aan de westkant voor terug. In 1694 kreeg de kerk een nieuwe klok. Oorspronkelijk had de kerk aan beide zijden drie hooggeplaatste rondboogvensters, en een noord- en een zuidingang. De apsis had eveneens drie rondboogvensters. De oude situatie laat zich nog goed herkennen aan een intact venster aan de oostkant en een gedicht venster aan de noordkant. De oude ingangen zijn in latere tijd gedicht maar aan de buitenzijde nog steeds als zodanig herkenbaar. De tegenwoordige ingang is aan de westzijde. Na de Reformatie, toen men meer licht in de kerk wilde, is een aantal vensters vergroot, één aan de noordzijde en drie aan de zuidzijde. De kerk had ooit een hoofdaltaar met twee zijaltaren, getuige de contouren van laaggeplaatste vensters. Op het koor zijn nissen die een liturgische functie hebben gehad.

Adellijke invloed interieur

Boven de toegang tot de kerk zien we een steen met het wapen van de familie Ripperda (afb. 5). Dit wapen treffen we ook aan als windvaan. Tot 1745 stond op de zuidoostkant van de wierde een grote borg: het Huis te Oosterwijtwerd. Het geslacht Ripperda heeft zijn sporen achtergelaten in de kerk. Zo zorgde Gijsbert Herman Ripperda (1639-1695) voor de complete kerkinrichting.

In 1665 kwam er een nieuwe preekstoel met dooptuin. Er tegenover staat een herenbank die gezien de decoratie uit dezelfde tijd stamt (afb. 6). Bovenop de bank een opzetstuk met het wapen van Gijsbert Herman Ripperda en zijn vrouw Maria. Ook de avondmaalstafel, een deel van de banken en het offerblok stammen uit deze tijd. Verder is zijn wapen te vinden op de avondmaalsbeker uit 1668. De avondmaalstafel kreeg een plek op het koor, tezamen met drie losse banken. Ook de klok uit 1694 was in opdracht van dit echtpaar gegoten. Daarmee werd de kerk van Oosterwijtwerd feitelijk de slotkapel van zijn Huis. Na zijn overlijden in 1695 werd er een epitaaf aan de oostzijde op het koor geplaatst, waarvoor het oostelijke venster moest worden gedicht.

In 1845 werd het huidige orgel geplaatst op de galerij aan de westzijde. Het is gebouwd als een kabinetorgel door Christan Müller in 1741. De bekende orgelbouwer H.E. Freytag plaatste het destijds in de kerk. Om licht te bieden voor de organist, zijn in de muur twee rechthoekige vensters gemaakt.

Labyrint

Op het koor van de kerk ligt in het laatste weekend van de maand een groot zeildoek met daarop een labyrint. Bedoeld als een meditatieve weg naar binnen en weer naar buiten. Het labyrint is een oeroud symbool, het beeld voor de levensreis of de weg van de ziel. Een labyrint is geen doolhof. Bij een doolhof moet je telkens keuzes maken tussen verschillende paden. Een labyrint heeft een enkel pad dat de loper uiteindelijk naar het centrum leidt. Voor het koorhek ligt een rij met pantoffeltjes die je kunt aantrekken om zelf

een korte levensreis te maken. En dat heb ik dan ook gedaan. In de stilte, al schuifelend ga je vanuit het westen naar het noorden om via het oosten en het zuiden uiteindelijk uit te komen in het midden. Hierdoor kun je op een nieuwe manier naar God, jezelf en de wereld om je heen kijken. Ik las onlangs: “Wijsheid begint met het zoeken naar wijsheid”; ik dacht bij mijzelf: wat zou het mooi zijn wanneer wereldleiders als Poetin, Trump en Xi Jinping op bedevaart zouden gaan naar het kleine kerkje van Oosterwijtwerd. Elkaar daar zouden ontmoeten, samen een loopmeditatie zouden doen en nieuwe inzichten ontvangen over Vrede in de wereld.

Tot slot

De kerk van Oosterwijtwerd is een van de stempelposten op het Pronkjewailpad, een wandelroute van 2 x 250 kilometer langs de pronkjuwelen van Groningen. Deze route kan jaarlijks worden gelopen van april tot en met oktober. Het is een moderne vorm van bedevaart. De kerken zijn te bewonderen als cultureel erfgoed maar ook te beleven als een rustpunt voor de pelgrim. De kerk biedt ruimte voor loslaten, ontvangen en toelaten. Op het koorhek uit 1855 staat te lezen: “Dit is het eeuwige leven: dat sy U kennen; den eenigen waerachtigen Godt. en de Jesum Christum. dien Ghy gesonden hebt. Joannis. Capit. 17. vers: 3”. Om deze krachtige woorden kan niemand heen.

Teun Juk (Hattem) is lezer van de Kerkbode

Het labyrint op het koor; aan de oostwand de memorabilia van het geslacht Ripperda

Herenbank familie Ripperda (met slofjes voor het Labyrint)

Steen met wapen boven ingang kerk